

Recht

Theoretisch Dossier

Inhoud

Deel 1: inleiding	2
Wat is recht?	2
Een beetje geschiedenis	3
Rechtszekerheid	4
Doel en manier van straffen	5
Territoriale groei	6
Recht in België – Welke regels volgen wij?	7
Scheiding der machten	7
De grondwet en gewone wetten	8
Decreten en ordonnanties	8
Reglementen	9
Nog regels?	10
Fundamentele rechten	11
Het UVRM & het EVRM	12
Kinderrechten	12
Grondrechten in de rechtbank	13
Openbaarheid van het gerecht	14
Deel 2: De rechtbanken	15
De Raad van State	15
Het Grondwettelijk Hof	15
Sociaal recht	16
Ondernemingsrecht	16
Strafrecht	17
Hof van Assisen	17
Burgerlijk recht	18
Familierechtbank	18
Jeugdrechtbank	18
Burgerlijke rechtbank	18
Strafuitvoeringsrechtbank	18
Vredegerecht	19
Rechtbank van eerste aanleg	19
Hof van Beroep	20
Hof van Cassatie	20
Overzicht	21
Deel 3: Wie is wie	22
De rechter	22
Het openbaar ministerie	23
De griffier	23
De advocaten	23
De tegenpartij	24
Tussen burgers	24
Misdrijf	24
Deel 4: Het proces	25
Burgerlijke procedure	25
Verloop	25
Strafrechtelijke procedure	26
Verloop	26
Wat kost een proces?	27
Dagvaarding	27
Rolrecht	27
Advocaat	27
Deskundigen en getuigen	28
Bemiddeling	28
Deel 5: Schuld en straf	29
Misdrijven	29
Verzachtende en verzwarende omstandigheden	30
Persmisdrijven en politieke misdrijven	30
Hoofd -en bijstraffen	31
Opsluiting	31
Geldboete	32
Werkstraf	32
Uitstel en opschorting	32
Justitiehuizen	33
Minderjarigen	34
Woordenlijst	35

Deel 1 Inleiding

Wat is recht?

Zoals voor veel algemene begrippen, is het niet makkelijk om in één zin goed te beschrijven wat 'recht' betekent. Over het algemeen aanvaardt men in de rechterlijke of juridische wereld deze omschrijving:

De overheid stelt bindende regels op over wat je wel en niet mag doen. Deze regels gelden voor alle burgers en moeten ervoor zorgen dat we kunnen samenleven. Alle regels samen vormen het recht.

In het dagelijks leven komen we constant in aanraking met het recht, bewust of onbewust. We stoppen voor het rood licht (verkeersrecht), kopen iets in de winkel (koopovereenkomst), hebben een studentenjob (arbeidsrecht),... Al die regels hebben een aantal functies:

1. Ze informeren ons over welke rechten en plichten wij en de mensen om ons heen hebben.
2. Ze maken duidelijk hoe we ons moeten gedragen en wat we kunnen verwachten van anderen.
3. Ze bepalen de gevolgen als we de regels niet respecteren, en sturen zo ons gedrag.

België is met andere woorden een rechtsstaat. Dat wil zeggen dat alle burgers door fundamentele rechten worden beschermd. Die rechten beschermen ons enerzijds tegen machtsmisbruik en willekeur van de overheid en anderzijds tegen onze medeburgers.

Daaruit kunnen we afleiden dat er twee grote categorieën zijn in het recht:

1. Het publiek recht: regelt de rechten en plichten tussen de burgers en de overheid en regelt hoe de overheid georganiseerd wordt.
2. Het privaatsrecht: regelt de rechten en plichten tussen burgers onderling, tussen burgers en bedrijven en tussen bedrijven onderling.

Naast de opdeling in publiek en privaatsrecht, kunnen we het recht ook onderverdelen in rechtstakken. Verschillende rechtstakken behandelen verschillende thema's. Bijvoorbeeld: verkeersrecht, burgerlijk recht, strafrecht, personen- en familierecht, jeugdrecht, Europees recht, arbeidsrecht, enz. Op die rechtstakken komen we later nog terug.

Een beetje geschiedenis

Het recht is, net zoals de maatschappij, altijd in ontwikkeling. Het evolueert met de samenlevingsvormen en machtsstructuren en zal ook altijd blijven veranderen. Om goed te begrijpen waarop sommige beslissingen en structuren van vandaag zijn gebaseerd, bekijken we in wat volgt drie evoluties van het recht: het ontstaan van **rechtszekerheid**, het veranderen van het **doel en de methode van straffen** en de **territoriale groei**.

Aan de hand van de evoluties wordt een algemeen overzicht gegeven. Het is belangrijk op te merken dat er altijd uitzonderingen zijn geweest en dat het recht in verschillende gebieden ook op een verschillend tempo geëvolueerd is. Vandaag vinden we bijvoorbeeld overal ter wereld ook nog gebruiken uit de eerste samenlevingen terug.

Rechtszekerheid

In de vroegste samenlevingen worden regels voornamelijk door **gewoonte en traditie** bepaald. De heersende normen worden mondeling van generatie op generatie doorgegeven. Geschillen worden opgelost op basis van wat binnen de gemeenschap als rechtvaardig of gepast wordt beschouwd. Daarnaast spelen **magie en bijgeloof** een grote rol. Geloof in bovennatuurlijke krachten en het idee van goddelijke interventie beïnvloeden vaak hoe juridische geschillen behandeld en opgelost worden.

Naarmate samenlevingen zich verder evolueren, worden rationelere benaderingen van rechtvaardigheid aangenomen. Met de ontwikkeling van georganiseerde maatschappijen ontstaat de behoefte aan meer **vastgelegde regels en procedures**. Dit leidt tot het ontstaan van de geschreven wetten. Deze moeten vaak de macht van heersers of regerende elites consolideren en de sociale orde handhaven. Hoewel de geschreven wetten een stap vooruit zijn in de richting van meer formele regels, blijven ze vaak onderhevig aan de **willekeur van de machthebbers** die ze opstellen en handhaven. Wetten en veroordelingen zijn zo afhankelijk van de noden en welwillendheid van de vorst.

In de zesde eeuw creëert keizer Justinianus in het Romeinse rijk de Codex Justinianus. Deze codex bevat enerzijds een vroege verzameling van wetten en laat het volk zo ook kennis maken met het recht. Anderzijds probeert de keizer met dit project ook meer politiek gezag te krijgen en zijn macht te versterken.

Pas later in de geschiedenis groeit het streven naar **rechtszekerheid**. Individuen moeten op **duidelijke, consistente en eerlijke wetten** kunnen vertrouwen. Dat wordt bevorderd door ontwikkelingen zoals de scheiding der machten en de opkomst van constitutionele en democratische systemen die de **grondrechten** van individuen beschermen.

Zo creëerde Napoleon in 1804 de *Code Napoléon*. Een overzichtelijk burgerlijk wetboek dat de wet voor iedereen duidelijk en kenbaar moet maken en de scheiding tussen Kerk en Staat bestendigt.

Moderne rechtssystemen zijn gebaseerd op de beginselen van rechtvaardigheid, gelijkheid en rechtszekerheid, waarbij wetten op een transparante en consistente manier worden opgesteld en toegepast.

Doel en manier van straffen

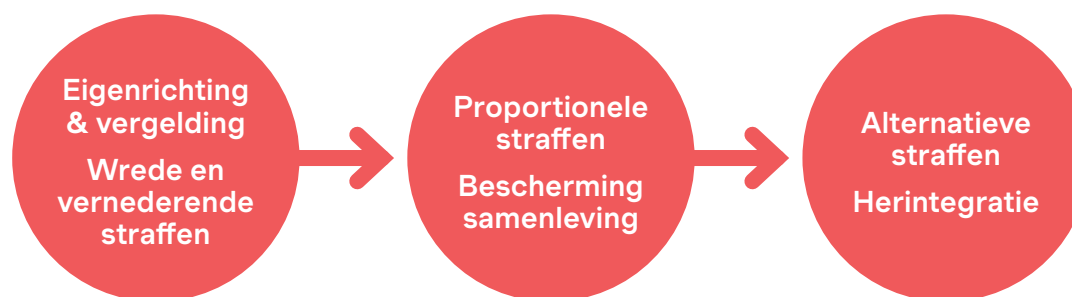
In veel vroege samenlevingen wordt gerechtigheid vaak door middel van **eigenrichting** en **vergelding** bereikt. Het principe van 'oog om oog, tand om tand' (ook bekend als het *Talio-principe*) is in die tijd een veelvoorkomende strafvorm, waarbij de strafmaat direct gerelateerd en 'even erg' is aan de begane misdaad. Daarnaast zijn **bloedvetes** tussen families of stammen gebruikelijk, waarbij geweld een middel is om geschillen op te lossen en eer te herstellen.

Naarmate de samenlevingen zich verder ontwikkelen, neemt ook de **wreedheid** van de straffen toe als een manier om zowel de dader te **vernederen** als anderen **af te schrikken** zodat zij geen misdaden zouden plegen. Openbare terechtstellingen, martelingen en verminkingen zijn zowel bij de Romeinen als in de Middeleeuwen niet ongewoon.

De Verlichting (18e eeuw) markeert een verandering in de perceptie van straf. Het belang van **proportionaliteit** en doeltreffendheid van straffen wordt steeds meer benadrukt. Het doel ligt niet langer alleen bij vergelding, maar ook bij het **beschermen** van de **samenleving**.

In de moderne tijd wordt het strafstelsel progressiever benadert. **Herintegratie** in de samenleving en het **voorkomen van recidive** worden belangrijke doelen van de strafrechtelijke interventie, met de nadruk op educatie en rehabilitatieprogramma's. Er worden ook steeds meer **alternatieve straffen** voor vrijheidsbeneming, zoals elektronisch toezicht en werkstraffen uitgesproken.

Er wordt steeds meer aandacht besteed aan het vinden van strafrechtelijke reacties die zowel rechtvaardig zijn voor slachtoffers als effectief zijn in het voorkomen van toekomstige misdaden. Het doel is een rechtvaardigere en veiligere samenleving voor iedereen.

Territoriale groei

Zoals we hierboven vermeld hebben, zijn normen en regels in de eerste samenlevingen voornamelijk op lokale tradities, gewoonten en gebruiken binnen **kleine stammen of gemeenschappen** gebaseerd. Elk gebied of elke mini-maatschappij heeft een eigen rechtsstelsel. Meestal wordt dat dan ook door **lokale leiders** toegepast en gehandhaafd.

De meer georganiseerde samenlevingen vereisen ook een meer gestructureerde wetgeving en rechtsregels om deze groeiende en complexere maatschappijen te beheren. Met het ontstaan van **staten**, ontstaan ook **nationale wetgevingen**. Binnen een natie ontstaat een steeds meer uniforme juridische structuur, waarin **autoriteiten** wetten vaststellen en rechtspreken.

Naarmate de wereld meer verbonden raakt, groeit ook de behoefte aan een **internationale wetgeving** om grensoverschrijdende kwesties aan te pakken. Dit leidt tot de ontwikkeling van internationale **verdragen, conventies en organisaties** die de basis zullen leggen voor het internationaal recht. De Tweede Wereldoorlog bewijst de wereldwijde impact die nationale besluiten hebben en het belang van internationale samenwerking. Heel wat internationale verdragen en organisaties worden binnen deze context opgericht.

Internationaal recht speelt dus een steeds belangrijkere rol in het reguleren van **grensoverschrijdende kwesties** zoals handel, milieu, mensenrechten en veiligheid. **Internationale gerechtelijke organen** zoals het Internationaal Gerechtshof en het Internationaal Strafhof zijn opgericht om geschillen tussen staten te beslechten en individuen verantwoordelijk te houden voor internationale misdaden.

Recht in België – welke regels volgen wij?

Scheiding der machten

De regels die in België het recht vormen, noemen we wetten. De scheiding der machten zorgt voor een verdeling tussen wie de wetten maakt, ze uitvoert en de naleving ervan controleert. Het zou gevaarlijk zijn om al die taken enkel door één persoon of instelling te laten uitvoeren. Die zou dan te veel macht hebben, wat tot machtsmisbruik of zelfs een dictatuur kan leiden. Om te voorkomen dat één macht te groot wordt, is er een onderlinge controle tussen alle machten. Dat principe noemen we 'checks and balances.' Het idee achter de scheiding der machten is dat de taken in drie worden verdeeld:

	Wetgevende Macht	Uitvoerende Macht	Rechterlijke Macht
Wie?	Het parlement op nationaal niveau; de provincieraad en gemeenteraad op lokaal niveau	De regering	Hoven en Rechtbanken
Wat?	Parlementsleden kunnen voorstellen doen voor wetten. Daarna wordt daar in het parlement over gediscussieerd en gestemd. Nadat een wet is goedgekeurd, zal de Koning deze ondertekenen en verschijnt de wet in het Belgisch Staatsblad. In het Staatsblad worden alle wetten en regelgevende teksten in België gepubliceerd.	De ministers in de regering regelen alle praktische zaken om de wet uit te voeren en te handhaven. Ministers kunnen ook voorstellen doen voor wetten, en hebben zo dus ook een stukje wetgevende macht. Omgekeerd moeten ze zich bij de uitvoering wel houden aan de wetten zoals door het parlement beschreven. Als de regering haar werk niet correct doet, kan het parlement vragen stellen of het vertrouwen ontnemen. Dat betekent dat er verkiezingen moeten komen en er een nieuwe regering gevormd zal worden.	Rechtbanken controleren of de wetten gevolgd worden en bestraffen wie de wet overtreedt. Zij moeten zich houden aan de wetten en uitwerking zoals geschreven door het parlement en de regering en kunnen die zelf niet beïnvloeden. Rechtbanken kunnen ook uitspraken doen over een beleidsdaad van de overheid. Op die manier wordt de rechtstaat beschermd.

Een voorbeeld

Het parlement maakt wetten over het verkeer: snelheidslimieten, verkeerslichten, voorrangssituaties en andere regels die ervoor zorgen dat het verkeer ordelijk verloopt.

De regering zal dan budgetten besteden aan verkeersborden -en lichten, flitspalen, roodlichtcamera's, maar bijvoorbeeld ook aan het inzetten van de politie voor controles.

In het geval van overtredingen van de regels kunnen de rechters uiteindelijk boetes opleggen of andere passende maatregelen nemen.

De Grondwet en gewone wetten

Bij het ontstaan van België in 1830 wordt er een Grondwet geschreven, die vormt de basis voor de organisatie van het land, bijvoorbeeld hoe het geregeld wordt en wie welke machten heeft. De Grondwet is tot vandaag de grondslag voor alle andere wetten. Het wijzigen van de Grondwet is daarom ook ingewikkelder dan het wijzigen van een gewone wet.

De Belgische Grondwet heeft 9 hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk beschrijft dat België een Federale Staat is, die bestaat uit drie gemeenschappen, drie gewesten, vier taalgebieden en tien provincies. Het tweede hoofdstuk behandelt de grondrechten van de Belgen (daarover verder meer). Het derde hoofdstuk behandelt wie welke machten heeft in België (zie scheiding der machten). Hoofdstukken vier tot zeven behandelen buitenlandse zaken, financiën, het leger en een aantal algemene bepalingen. Hoofdstuk acht beschrijft hoe de Grondwet kan worden herzien en het laatste hoofdstuk bepaalt hoe die in werking treedt.

Decreten en ordonnanties

Op **deelstaatniveau** bestaan er ook decreten. Decreten zijn de regels die gelden in een **gemeenschap** of een **gewest**. Deze hebben beide specifieke bevoegdheden. Dat wil zeggen dat de gemeenschappen en de gewesten enkel over bepaalde onderwerpen decreten mogen maken. Er is één uitzondering: de regels in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest noemen we **ordonnanties** in plaats van decreten.

De verschillende gemeenschapsparlementen kunnen bijvoorbeeld een decreet aannemen over 'organisatie en financiering van het onderwijs'.

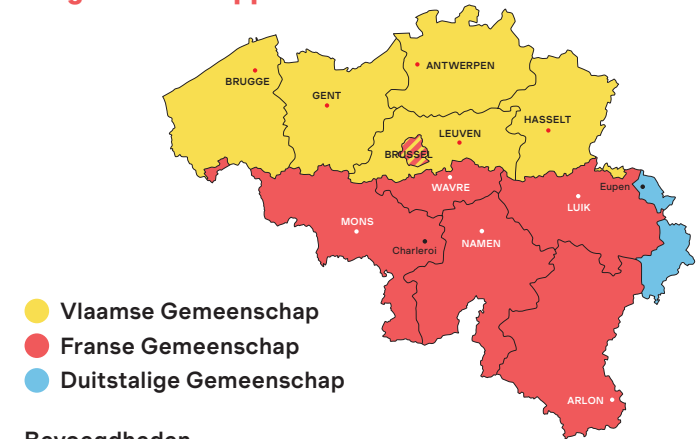
Dat decreet kan dan regels vaststellen met betrekking tot structuur, financiering en andere aspecten van het onderwijssysteem. Het decreet zal van toepassing zijn op het grondgebied van de betreffende gemeenschap.

Voor de gewesten verloopt dit exact hetzelfde.

Alleen zal het parlement van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een ordonnantie aannemen over bijvoorbeeld de huisvesting in Brussel, en geen decreet.

De gemeenschappen

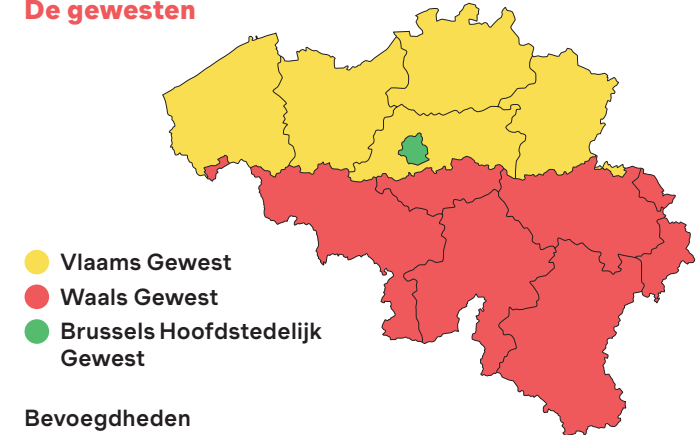

- Vlaamse Gemeenschap
- Franse Gemeenschap
- Duitstalige Gemeenschap

Bevoegdheden

- Cultuur • Onderwijs • Alles wat te maken heeft met de gezondheid, het welzijn van de mensen en de taalwetgeving • Wetenschappelijk onderzoek • Kinderen en jeugd • Sport

De gewesten

- Vlaams Gewest
- Waals Gewest
- Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Bevoegdheden

- Economie • Werkgelegenheid • Landbouw • Waterbeleid • Huisvesting • Openbare werken • Energie • Vervoer (met uitzondering van de NMBS) • Leefmilieu • Ruimtelijke ordening en stedenbouw • Natuurbehoud • Buitenlandse handel • Toezicht over de provincies, de gemeenten en de intercommunales

Reglementen

Reglementen zijn de regels die worden uitgevaardigd op het niveau van **provincies** en **gemeenten**. In België zijn er 10 provincies (Antwerpen, Henegouwen, Limburg, Luik, Luxemburg, Namen, Oost-Vlaanderen, Vlaams-Brabant, Waals-Brabant en West-Vlaanderen) en meer dan 500 gemeenten.

Het voordeel van reglementen is dat ze worden uitgevaardigd op een niveau dat dichterbij de bevolking staat, waardoor ze beter aan de specifieke behoeftes van een gemeente of provincie aangepast kunnen worden.

Een voorbeeld van een gemeentelijk reglement is het 'Reglement op het Gebruik van Openbare Parken en Recreatiegebieden'. Daarin kunnen beslissingen worden genomen met betrekking tot opening -en sluitingstijden, voorschriften over het gedrag van de bezoekers, speeltuinen, sportvelden enz.

Nog regels?

Naast de nationale regels, zijn er ook **internationale regels** van toepassing op ons. Het zou niet gemakkelijk zijn als alles enkel op nationaal niveau geregeld was. Voor sommige zaken is er nood aan een overkoepelende regelgeving. Denk maar eens aan volgende vragen:

Zeerecht

Hoeveel kilometer van de kust mag een land vissen. Wat zijn de regels in de internationale wateren die niet tot het territorium van een land behoren?

Soevereiniteit

Waar liggen de grenzen van een land? Wanneer mag een ander land in een crisissituatie ingrijpen of zelfs aanvallen in een oorlogssituatie?

Verdragsrecht

Hoe kunnen landen onder elkaar afspraken maken voor bijvoorbeeld handel of vrede?

Internationaal strafrecht

Als iemand van land A iemand vermoordt van land B in land C, waar moet die dan vervolgd worden? Waar moeten mensen die internationale misdaden hebben gepleegd (zoals genocide, oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid) vervolgd worden?

Milieurecht

Hoe pakken we milieuproblemen aan die zich voordoen in meerdere landen? Hoe kunnen we de duurzaamheid van bijvoorbeeld internationaal transport bevorderen?

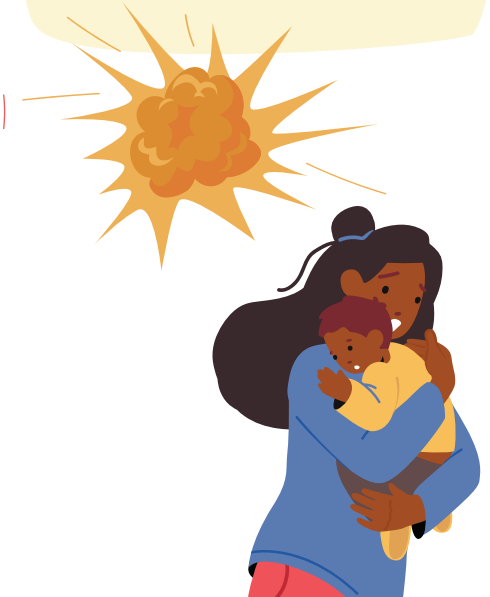

Mensenrechten

Hoe kunnen we op wereldniveau de fundamentele rechten en vrijheden beschermen van alle mensen, ongeacht hun nationaliteit, etniciteit, geslacht, religie...

Oorlogsrecht

Wanneer mag je de oorlog verklaren? Welke wapens mag je gebruiken tijdens een oorlog? Is er een onderscheid tussen burgers en het leger? Hoe moet je krijgsgevangenen behandelen?

Fundamentele rechten

Fundamentele rechten zijn rechten die op alle mensen van toepassing zijn. Ze zijn **'inherent'** aan **elk persoon**. De termen 'fundamentele rechten', 'mensenrechten' en 'grondrechten' worden vaak door elkaar gebruikt. Ze verwijzen allemaal naar rechten die inherent zijn aan individuen en die essentieel zijn voor hun vrijheid, waardigheid en gelijkheid.

We kunnen het onderscheid gemakkelijk maken:

Grondrechten	Mensenrechten	Fundamentele rechten
zijn fundamentele rechten die in de grondwet van een land zijn vastgelegd. De term wordt dus binnen een nationale context gebruikt. Ze zijn van toepassing op alle burgers van dat land. Grondrechten kunnen verschillen van land tot land, afhankelijk van de specifieke grondwettelijke bepalingen en culturele normen.	zijn universele rechten die door alle landen en regeringen , ongeacht hun interne wetgeving, nageleefd moeten worden. Ze zijn in internationale verdragen en verklaringen, zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens vastgelegd.	omvatten zowel rechten die in nationale grondwetten vastgelegd zijn als die welke in internationale verdragen en verklaringen vastgelegd zijn. Het is dus een overkoepelend begrip .

De fundamentele rechten moeten ervoor zorgen dat iedereen met respect wordt behandeld, vrij is en gelijk is. Een paar belangrijke kenmerken zijn:

- Fundamentele rechten zijn universeel en gelden dus voor alle mensen, ongeacht hun nationaliteit, geslacht, religie, etniciteit, ...
- Fundamentele rechten zijn onvervreemdbaar. Dat wil zeggen dat niemand ze kan afnemen. Iedereen heeft ze, altijd en overal.
- Fundamentele rechten zijn onschendbaar. De overheid en andere mensen moeten je grondrechten respecteren en beschermen.

Enkele voorbeelden van fundamentele rechten:

- Iedereen is vrij en gelijk voor de wet
- Verbod op discriminatie
- Recht op leven (in vrijheid en veiligheid)
- Vrijheid van meningsuiting
- Verbod op slavernij
- Recht op werken en onderwijs
- Recht op privacy

Het UVRM & het EVRM

Na de Tweede Wereldoorlog wordt er op internationaal niveau beslist dat er bepaalde rechten nodig zijn om de **vrijheid** van de mensen te respecteren en te garanderen.

In 1948 aanvaardt de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties de **Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM)**. Het vormt de inspiratiebron voor de grondrechten van verschillende landen. De UVRM geldt nog steeds als morele standaard en is de basis voor veel organisaties die zich inzetten voor mensenrechten.

In 1950 werd op Europees niveau een gelijkaardige verklaring goedgekeurd: **de Europese Verklaring voor de Rechten van de Mens (EVRM)**. Aan het EVRM is een rechtbank gekoppeld: het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Wanneer iemand slachtoffer is van een schending van het EVRM, kan hij of zij daar een zaak opstarten.

Kinderrechten

Voor kinderen bestaan er specifieke rechten, deze liggen vast in het **Kinderrechtenverdrag** van de Verenigde Naties. Het verdrag geldt voor **iedereen onder 18 jaar oud**. Kinderen hebben bijvoorbeeld recht om te spelen, om naar school te gaan en op een goede opvoeding.

Bijna alle landen in de wereld hebben zich bij het Kinderrechtenverdrag aangesloten. Er bestaat een speciaal Comité voor de Rechten van het Kind dat toezicht houdt of de kinderrechten worden gerespecteerd.

Grondrechten in de rechtbank

Een aantal grondrechten zijn specifiek van toepassing voor het geval dat je met het gerecht in aanraking komt. Deze rechten moeten ervoor zorgen dat de **rechtspraak** voor iedereen op een **eerlijke manier** verloopt. Het recht op een eerlijk proces bestaat uit een aantal verschillende elementen:

- De rechter moet **onafhankelijk** en **onpartijdig** zijn.
Onafhankelijkheid wil zeggen dat de rechter bijvoorbeeld niet door een van de partijen betaald mag worden, of geen voordeel uit een bepaalde uitspraak mag halen. Onpartijdigheid betekent dat de rechter geen vooroordeel over de partijen in een proces mag hebben of zelf geen partij mag zijn, en hij zijn uitspraak dus niet mag laten beïnvloeden door subjectiviteit.
- **Rechtsbijstand**. Elke persoon heeft recht op een advocaat die hem of haar kan verdedigen en in een proces kan bijstaan.
- **Hoorrecht**. De rechter mag nooit een uitspraak doen zonder de argumenten van alle partijen gehoord te hebben.
- **Vermoeden van onschuld**. Het vermoeden van onschuld wil zeggen dat je onschuldig bent, tenzij je schuld is bewezen. Dat wil zeggen dat de aanklager of het openbaar ministerie moet bewijzen dat de beklaagde iets heeft gedaan, en niet dat de beklaagde moet bewijzen dat hij of zij iets niet heeft gedaan. Het vermoeden van onschuld komt meer en meer in opspraak gezien veel processen uitgebreid in de media worden besproken en zo de publieke opinie bepalen.
- **Verbod op eigenrichting**. Dit principe verbiedt dat iemand zelf een straf oplegt of wraak neemt. Er moet altijd een tussenkomst zijn van het juridisch systeem. Dit is om chaos en misbruik te voorkomen.

Openbaarheid van het gerecht

De openbaarheid van het gerecht is een gevolg van de openbaarheid van bestuur. Dat is een belangrijk **principe dat burgers het recht geeft om informatie van de overheid te kennen**. Deze openbaarheid garandeert de **transparantie van justitie**. Die transparantie moet ervoor zorgen dat processen op een eerlijke en correcte manier verlopen.

Zo worden alle vonnissen en arresten sinds 2021 voor iedere burger openbaar gemaakt. Daarnaast blijven ook de deuren van zittingszalen in de rechtbank open, zo kan eender wie de zittingen bijwonen. Indien er gevaar is voor de bescherming van de openbare orde of van de goede zeden, kan de rechtbank bevelen dat de zitting of een deel ervan toch achter gesloten deuren zal plaatsvinden. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn in zaken over zedenfeiten of terrorisme.

Daarnaast is de openbaarheid ook zichtbaar in de **architectuur** van gerechtsgebouwen. Veel oudere gerechtsgebouwen, waaronder dat in Brussel, zijn opgetrokken in 19e-eeuwse eclectische, neoclassicistische stijl. Er hangt een zware, bijna angstaanjagende sfeer met Griekse en Romeinse standbeelden en spreuken. Er wordt een harde nadruk gelegd op de hiërarchie tussen zowel de rechters en de beklaagden, als de rijken en de armen.

Daar tegenover wordt er in de nieuwe gerechtsgebouwen een andere stijl toegepast. Het nieuw gerechtsgebouw van Gent bestaat voornamelijk uit beton en glas. Daarmee wordt soberheid, neutraliteit, openbaarheid en transparantie benadrukt.

Deel 2 De rechtbanken

De Raad van State

“ *Vroeger mocht ik altijd voor mijn huis parkeren in de straat. Nu heeft de gemeente beslist dat de parkeerplaatsen op straat zullen verdwijnen. Niet enkel ik, maar ook al mijn burens vinden dat ons recht om onze auto's vrij te parkeren in de straat zonder geldige reden wordt beperkt. We gaan in beroep tegen deze beslissing bij de Raad van State.* ”

Bij de Raad van State kunnen burgers en rechtspersonen in beroep gaan tegen **onwettige administratieve rechtshandelingen** die hen mogelijk geschaad hebben. Administratieve rechtshandelingen zijn rechtshandelingen die uitgaan van een bestuur en die de rechtstoestand van een burger wijzigen. De Raad van State kan zo een administratieve rechtshandeling, die in strijd is met de geldende rechtsregels **schorsen** en **vernietigen**. Daarnaast kan de Raad van State ook **advies** geven bij ontwerpen en voorstellen van **wetten** en **decreten**.

In de inleiding zagen we dat er verschillende rechtstakken of rechtsgebieden zijn. **Elke rechtstak** heeft ook **eigen rechtscolleges** of **rechtbanken**. Op het schema op pagina 21 vind je de verschillende rechtbanken terug. We bespreken er enkele en leggen telkens uit hoe ze zich tot elkaar verhouden.

Het Grondwettelijk Hof

“ *Een van de gemeenschappen heeft een decreet aangenomen dat mannen en vrouwen op een verschillende manier behandelt. Dat is een schending van het gelijkheidsbeginsel, een fundamenteel recht. Ik wend mij tot het Grondwettelijk Hof om het decreet te onderzoeken en te vernietigen.* ”

Het Grondwettelijk Hof ziet erop toe dat **nieuwe wetten, decreten en ordonnanties niet in strijd zijn met de Grondwet** en met de wetten over bevoegdheidsverdeling in ons land. Het Hof onderzoekt ook eventuele schendingen met de fundamentele rechten en vrijheden die in de Grondwet worden gewaarborgd, zoals het gelijkheidsbeginsel, vrijheid van godsdienst, recht op een menswaardig leven, enz.

Als dat wel het geval is, kan het Grondwettelijk Hof die regelgeving vernietigen. Het Hof heeft een bijzondere opdracht en staat dus los van zowel de wetgevende, uitvoerende als rechterlijke macht.

Wanneer rechters twijfelen over de **interpretatie** van een wet en hoe ze die moeten toepassen, kunnen ze voor ze zelf rechtspreken ook een **prejudiciële vraag** stellen aan het Grondwettelijk Hof.

Sociaal recht

Het belangrijkste onderdeel van sociaal recht is het **arbeidsrecht**. Het arbeidsrecht regelt de verhouding tussen **werkgevers** en **werknemers**. Het betreft contracten, lonen, ontslag, vakantie, enz. Als iemand niet akkoord gaat met de uitspraak van de rechter in de arbeidsrechtbank, kan hij of zij in **beroep** gaan bij het **arbeidshof**.

Ondernemingsrecht

Het ondernemingsrecht houdt zich bezig met rechtspersonen, dus ondernemingen of bedrijven met een winstoogmerk. Het gaat onder andere over het oprichten van ondernemingen, regels met betrekking tot organisatie van bestuursorganen, financiering, handelscontracten (overeenkomsten met leveranciers, klanten en partners), concurrentie, aansprakelijkheid enz. Het ondernemingsrecht moet de rechten en plichten van ondernemingen regelen en een eerlijke en efficiënte werking van de markt bevorderen.

De ondernemingsrechtbank is bevoegd voor alle geschillen tussen ondernemingen. Daarnaast is deze rechtbank ook bevoegd voor geschillen over bijvoorbeeld intellectuele eigendomsrechten zoals bijvoorbeeld het auteursrecht.

Strafrecht

Het strafrecht beschrijft welk gedrag de overheid verbiedt. Die gedragingen staan in het **strafwetboek** beschreven. In deel 5 bekijken we welke straf aan welk strafbaar gedrag wordt gekoppeld, dat noemen we de strafmaat. Afhankelijk van de strafmaat, moet je voor de **politierechtbank**, de **correctionele rechtbank** of het **hof van assisen** komen. Om in beroep te gaan tegen de politierechtbank, moet je naar de correctionele rechtbank. Wil je in beroep gaan tegen een uitspraak van de correctionele rechtbank, moet je naar de correctionele kamer in het hof van beroep. Naast het strafwetboek bestaat ook het wetboek voor strafvordering. Daarin wordt de manier waarop een gerechtelijke procedure verloopt beschreven.

Hof van Assisen

„ Ik heb mijn buurman vermoord. Ik moet voor het Hof van Assisen komen. ”

Het Hof van Assisen is bevoegd voor **misdaden** (de zwaarste misdrijven, waaronder moord, gijzelneming met dodelijke afloop, ernstige zedenfeiten enz.), **persmisdrijven** en **politieke misdrijven**. Deze misdrijven worden in deel 5 behandeld.

Het Hof van Assisen is een uitzonderlijk rechtscollege. Het zetelt niet permanent, maar wordt enkel samengesteld wanneer iemand voor een van bovenstaande misdrijven moet voorkomen. Het meest bijzondere aan de procedure voor het Hof van Assisen is de aanwezigheid van de **volksjury**. Twaalf mensen uit de bevolking worden geloot. Zijn moeten aan een aantal voorwaarden voldoen:

- Tussen 28 en 65 jaar oud zijn
- Ingeschreven zijn in het kiesregister
- Van de burgerlijke en politieke rechten genieten
- Kunnen lezen en schrijven
- Zelf geen zwaar strafrechtelijk verleden hebben

Elke vier jaar wordt een lijst opgemaakt van mensen die in de komende vier jaar kunnen geloot worden om te zetelen als volksjurylid. Het zetelen in de volksjury is je burgerplicht. Als iemand weigert, kan hem/haar een boete worden opgelegd van 50 tot 1.000 euro. Wanneer de jury wordt samengesteld, kunnen zowel de advocaten als de voorzitter van het Hof van Assisen juryleden wraken. Dat wil zeggen dat ze dan om een vervanger vragen. Eens de definitieve jury is samengesteld, leggen de juryleden volgende eed af:

„ U belooft de aan N. ten laste gelegde feiten onpartijdig en met de grootste aandacht te zullen onderzoeken rekening houdende met de belangen van de beschuldigde, de burgerlijke partij en de maatschappij. U belooft tevens tot na uw verklaring met niemand te zullen communiceren en uw beslissing enkel te zullen steunen op de bewijzen en de middelen van de verdediging die tijdens de openbare zitting werden uiteengezet. ”

Tijdens het proces moeten de juryleden aandachtig luisteren en mogen ze aantekeningen maken en vragen stellen, maar bij dit alles mogen ze hun mening niet laten blijken. Daarnaast zijn zij verplicht om **onpartijdig** en **discreet** te zijn en zich af te schermen van de **media**. Aan het einde van het proces beslist de jury enkel over de **schuldvraag**. De juryleden stemmen of de beklaagde schuldig is of niet en moeten hiervan overtuigd zijn 'boven elke redelijke twijfel'. De op te leggen straf beslist de jury in samspraak met de **beroepsrechters**.

Zoals hierboven vermeld, kan er tegen een arrest van het Hof van Assisen niet in beroep gegaan worden, er kan enkel cassatieberoep ingesteld worden.

Burgerlijk recht

Het burgerlijk recht legt uit hoe burgers met **elkaar moeten omgaan**. Het regelt conflicten die tussen burgers kunnen ontstaan. Er worden geen straffen opgelegd, maar er wordt in de eerste plaats naar **oplossingen** gezocht. Binnen het burgerlijk recht zijn er verdere opdelingen.

Familierechtbank

“ *Mijn partner en ik gaan scheiden en komen absoluut niet overeen. We komen er niet uit wanneer de kinderen bij wie verblijven en hoeveel elk van ons zal betalen voor hun opvoeding. We verschijnen voor de familierechtbank.* ”

De familierechtbank behandelt alle zaken die **familie en gezin** betreffen: afstamming, burgerlijke stand, adoptie, huwelijk, echtscheiding, samenwoning, ouderlijk gezag en onderhoudsverplichtingen. De familierechtbank kan ook **dringende en voorlopige maatregelen** opleggen over onder andere pleegzorg, recht op persoonlijk contact met een minderjarig kind, onderhoudsverplichtingen... Daarnaast heeft de familierechtbank een kamer voor minnelijke schikking. Zaken die voor deze kamer worden gebracht hebben als doel om verzoening te bereiken.

Jeugdrechtbank

“ *Een 15-jarige werd al meerdere keren opgepakt voor diefstal. De jongere zal voor de jeugdrechtbank moeten verschijnen zodat gepaste maatregelen genomen kunnen worden.* ”

De jeugdrechtbank is een rechtbank voor **minderjarigen**. Ten eerste behandelt deze rechtbank misdrijven die door minderjarigen gepleegd zijn. De jongere kan dan onder toezicht van een sociale dienst komen te staan of in een **jeugdinstelling** geplaatst worden. Bij zeer ernstige misdrijven (bijvoorbeeld moord of verkrachting), gepleegd door een minderjarige die ouder is dan 16 jaar, kan de

jeugdrechter beslissen om **de zaak uit handen te geven**. Op dat moment zal de jongere naar een rechtbank voor volwassenen doorverwezen worden. Daarnaast kan de jeugdrechtbank **hulp- en beschermingsmaatregelen** nemen ten aanzien van minderjarigen en hun ouders in geval van moeilijke situaties.

Burgerlijke rechtbank

“ *Mijn huisbaas verhuurt mij al jaren een appartement dat hij eigenlijk niet mag verhuren. Het appartement voldoet niet aan bepaalde voorwaarden. Door die gebreken is er nu schade aan mijn meubelen. Mijn verhuurder en ik moeten als tegenpartijen naar de burgerlijke rechtbank.* ”

De burgerlijke rechtbank heeft een **heel brede bevoegdheid** om alle zaken te behandelen waarvan de waarde 5.000 euro overschrijdt, behalve wettelijk bepaalde uitzonderingen. Deze uitzonderingen zijn bijvoorbeeld de zaken die binnen de bevoegdheid van de vrederechter, de politierechtbank, de ondernemingsrechtbank en de arbeidsrechtbank vallen. De burgerlijke rechtbank is wel bevoegd voor zaken over belastingen, stedenbouw, vorderingen tegen notarissen en gerechtsdeurwaarders, erfrechtelijke onwaardigheid... Beroep tegen uitspraken van de vrederechter of de politierechtbank kunnen ook hier terecht komen.

Strafuitvoeringsrechtbank

De hoven en rechtbanken spreken straffen uit, vervolgens ziet de strafuitvoeringsrechtbank erop toe dat deze **straffen uitgevoerd worden**. Bij vrijheidberovende straffen van meer dan drie jaar kan de strafuitvoeringsrechtbank beslissen om al dan niet een beperkte detentie toe te staan, dat wil zeggen dat een deel van de straf kan worden uitgevoerd onder **elektronisch** toezicht of dat een **voorwaardelijke invrijheidsstelling** toegepast kan worden.

Vrederegerecht

„ Ik heb al maanden ruzie met mijn buur. Door de bomen in de tuin van mijn buur heb ik nooit zonlicht. Daarbovenop staat een stuk van het tuinhuis van mijn buur op mijn grond. We komen niet tot een compromis. Ik ga naar de vrederechter. „

De vrederechter staat het dichtst bij de burgers en probeert geschillen zo snel en goedkoop mogelijk op te lossen. Voor zaken die een 'privékarakter' hebben, zoals burenruzies en geschillen betreffende huurovereenkomsten, kunnen burgers bij het vrederegerecht terecht. Dit geldt voor alle vorderingen waarvan het bedrag niet hoger dan 5.000 euro is. Het vrederegerecht heeft vaak een **informeel karakter** en de rechter probeert de partijen vaak tot een **minnelijke schikking** te brengen. Dat wil zeggen dat de partijen tot een overeenkomst komen zonder dat de rechter uitspraak moet doen.

Rechtbank van eerste aanleg

„ Ik heb al maanden ruzie met mijn buur. Deze week werd het mij te veel. Ik ben naar zijn huis gegaan en heb hem een slag in het gezicht gegeven. Zijn neus was gebroken. Binnenkort moet ik voor de correctionele rechtbank verschijnen. „

De rechtbank van eerste aanleg heeft verschillende afdelingen: de correctionele rechtbank, de familie -en jeugdrechtbank, de burgerlijke rechtbank en de strafuitvoeringsrechtbank. De rechtbank van eerste aanleg is bevoegd om zaken te behandelen die niet specifiek aan de bevoegdheden van andere rechtbanken toegekend zijn. Het is dus **vaak de eerste gerechtelijke instantie waarmee partijen te maken krijgen**.

België is onderverdeeld in 12 gerechtelijke arrondissementen, in elk van die arrondissementen is er een rechtbank van eerste aanleg. Elke rechtbank van eerste aanleg heeft de territoriale bevoegdheid over dat arrondissement.

Hof van Beroep

“ De rechter heeft mij in eerste aanleg tot 5 jaar gevangenisstraf en een geldboete van 3500 euro veroordeeld. Ik ben daarmee absoluut niet akkoord. Mijn advocaat adviseert mij om in beroep te gaan bij het Hof van Beroep. ”

Als één van de partijen bij een proces **niet akkoord gaat met een beslissing van de rechtbank** van eerste aanleg, kan die daartegen in beroep gaan. Het Hof van Beroep zal dan het vonnis of de uitspraak herzien. De zaak wordt dan **voor de tweede keer behandeld**. Je komt dus nooit rechtstreeks bij het hof van beroep terecht. De rechter van het Hof van Beroep kan beslissen om het oorspronkelijke vonnis te bevestigen, of om het geheel of gedeeltelijk te hervormen.

In België zijn er 5 hoven van beroep: in Brussel, Luik, Bergen, Antwerpen en Gent. Deze hebben de territoriale bevoegdheid voor de beroepen tegen de rechtbanken van eerste aanleg binnen hun gebied.

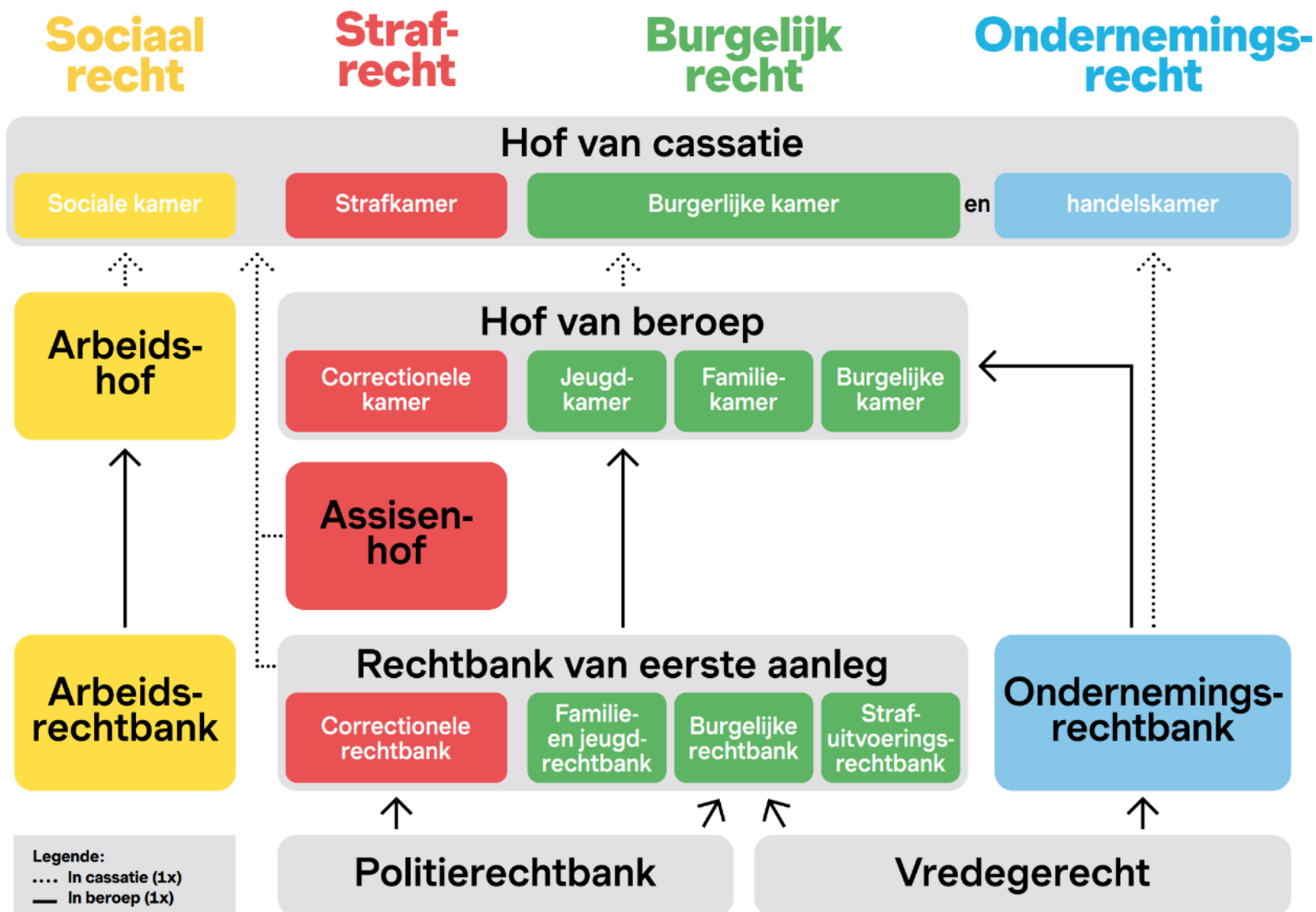
Hof van Cassatie

“ Ik ga niet akkoord met de uitspraak van de rechter in het Hof van Beroep. In een andere zaak werd een toegepaste wet anders geïnterpreteerd. Deze andere interpretatie zou ervoor zorgen dat ik een lagere straf krijg. Ik ga niet akkoord met de procedure van mijn zaak. Ik stap naar het Hof van Cassatie. ”

In het Hof van Cassatie wordt enkel over de **wettelijkheid van de rechterlijke beslissing** geoordeeld, zonder zich daarbij uit te spreken over de grond van de zaak. Dat wil zeggen dat de zaak niet opnieuw inhoudelijk wordt beoordeeld. Er wordt enkel gekeken of de rechter de juiste procedures heeft gevolgd en of de wet correct werd toegepast en geïnterpreteerd. Cassatie wordt daarom een ‘buitengewoon rechtsmiddel’ genoemd. Indien het Hof van Cassatie oordeelt dat de zaak niet correct behandeld werd, zal het Hof de **beslissing vernietigen** en de zaak doorverwijzen naar een andere rechtbank of een ander Hof van Beroep, waar de zaak dan **opnieuw behandeld** zal worden.

Je kan het Hof van Cassatie raadplegen na een uitspraak door het Hof van Beroep. Sommige zaken zijn ook niet vatbaar voor beroep. De arresten van een hof van assisen kunnen enkel herzien worden in cassatie.

Overzicht

Deel 3 **Wie is wie**

Wie er allemaal aanwezig is in de rechtbank hangt af van het rechtscollege en van het soort zitting. We overlopen enkele actoren.

De rechter

De rechter is volgens de wet verplicht een **vonnis uit te spreken** over de geschillen die aan hem worden voorgelegd. Rechters worden de zittende magistratuur genoemd omdat zij tijdens het proces blijven zitten. In de rechtbank wordt de rechter aangesproken als meneer of mevrouw de voorzitter. De rechter baseert zich bij zijn oordeel op verschillende bronnen:

- **De wet; de wetten zoals vastgelegd door de wetgevende macht.**
- **De rechtspraak; het geheel van eerder gemaakte beslissingen door hoven en rechtbanken.**
- **De rechtsleer; juridische werken die het recht toelichten of interpreteren.**
- **Het gebruik of de gewoonte; gedragingen die in die mate door iedereen erkend worden, voor zover deze niet tegen de wet ingaan.**

In een eerste fase zal een rechter zich in een dossier inlezen. Daarna zal hij vooral naar alle verschillende partijen, waaronder de beklaagde, het slachtoffer, hun respectievelijke advocaten, het openbaar ministerie en eventueel experts en getuigen **luisteren**.

Het openbaar ministerie

Het openbaar ministerie of het parket wordt in een rechtszaak door de **procureur** of een substituut vertegenwoordigd, die ook wel de openbare aanklager genoemd wordt. Zij worden de staande magistratuur genoemd omdat zij rechtstaan wanneer zij hun betoog voeren. In strafrechtelijke zaken verdedigen zij het **belang van de maatschappij**. Burgerlijke zaken betreffen enkel die specifieke partijen, dus is het openbaar ministerie niet aanwezig. Dat onderscheid wordt in deel 4 verder uitgelegd.

De procureur overloopt de **bewijzen** die aantonen wat er gebeurd is en wie de feiten heeft gepleegd. Daarna stelt de procureur een **straf** voor aan de rechter en vraagt om deze uit te spreken. De straf die de procureur vraagt zal vaak **zo hoog mogelijk** zijn.

De griffier

De griffier is de 'secretaris' van de rechtbank en de rechterhand van de rechter. Tijdens de zitting neemt de griffier nota's van wat er gezegd en gedaan wordt. Daarnaast zorgt de griffier voor de administratie van de zitting en bewaart hij/zij de documenten. Na de zitting overhandigt de griffier een verslag van de zitting aan de rechter, neemt hij/zij deel aan de beraadslagingen en schrijft hij/zij samen met de rechter het vonnis.

De advocaten

Wanneer je als burger naar de rechtbank moet, kan je juridische bijstand vragen en beroep doen op een advocaat. Dat is niet verplicht, je kan ook jezelf vertegenwoordigen, maar gezien de complexiteit van het recht en de verschillende procedures, is het aangeraden hulp in te schakelen.

Niet iedereen kan een advocaat betalen, maar iedereen heeft wel **het recht op juridische bijstand**. In dat geval kan je beroep doen op een gratis advocaat die door de overheid betaald wordt. Dat noemen we 'Pro Deo'.

Een advocaat kan je met kennis van zaken raadgeven, verdedigen in de rechtbank, bemiddelen en onderhandelen met een andere partij. Advocaten moeten enkele **regels** volgen:

- Ze zijn **onafhankelijk**; ze laten zich door niemand beïnvloeden.
- Ze zijn **partijdig**; een advocaat werkt in het belang van zijn of haar cliënt en zal zijn of haar belangen verdedigen.
- Ze hebben zelf **geen belang bij de zaak**; wie wint of verliest zal een advocaat niets opleveren.
- Ze hebben **beroepsgeheim**; advocaten geven geen informatie van hun cliënt door.

In de rechtbank worden advocaten aangesproken als '**meester**'.

De tegenpartij

Tegenpartijen kunnen, afhankelijk van de procedure, een andere vorm aannemen. Dit onderscheid wordt in DEEL 4 verder uitgelegd.

Tussen burgers

Indien een zaak een conflict tussen burgers betreft, dan dient één iemand een klacht in bij de rechtbank. Die persoon is dan de eiser. De andere partij, tegen wie de klacht is ingediend, is de verweerder.

Misdrijf

Als iemand een misdrijf gepleegd heeft, wordt die door het openbaar ministerie gedagvaard om voor de rechtbank te verschijnen. Die persoon noemen we dan de beklaagde of de beschuldigde. Iemand anders die door dat misdrijf schade heeft geleden en dus het slachtoffer is, kan zich dan burgerlijke partij stellen.

Deel 4 **Het proces**

Er zijn twee verschillende mogelijke procedures. Deze kunnen afzonderlijk van toepassing zijn in een zaak, maar kunnen ook samen in één zaak toegepast worden.

Burgerlijke procedure

De burgerlijke procedure gaat over een geschil tussen verschillende partijen en over hun **burgerlijke rechten**. Het kan over werknemers en werkgevers, echtgenoten, burens- of familieruzies gaan.

Het doel van een burgerlijke procedure kan bijvoorbeeld het uitvoeren van een contract, het oplossen van een geschil of de eis tot een schadevergoeding zijn.

Een burgerlijke procedure wordt **door één van de partijen zelf gestart**. Zoals hierboven uitgelegd, is die persoon de eiser. De andere partij is dan de verweerder.

Verloop

1

Bij eenvoudige burgerlijke zaken komen de eiser en verweerder of hun advocaat kort aan het woord en zal de rechter daarna beslissen.

2

Bij ingewikkeldere zaken zullen beide partijen eerst hun argumenten opschrijven en aan de rechter bezorgen. Dat noemen we de conclusies.

3

Daarna wordt er een pleitzitting vastgelegd, waarop beide partijen hun standpunt weergeven. Eerst zal de eiser het probleem uitleggen gevolgd door zijn/haar argumenten. Daarna zal de verweerder antwoorden.

4

De rechter zal in dit geval niet onmiddellijk beslissen, maar het dossier eerst in beraad nemen en bestuderen. Pas daarna doet de rechter een uitspraak en motiveert hij die beslissing.

5

De rechter kan beslissen welke partij gelijk heeft en wat de andere partij moet doen. Een andere mogelijkheid is dat beide partijen voor een deel gelijk hebben en dat ze beide een verplichting krijgen van de rechter.

6

Indien de rechter onvoldoende bewijzen heeft om te beslissen, zal hij/zij een tussenvonnis uitspreken en bijvoorbeeld een deskundige aanstellen of om extra bewijzen vragen om zo met zekerheid uitspraak te kunnen doen.

Strafrechtelijke procedure

Wanneer iemand een **misdrijf gepleegd** heeft, wil dat zeggen dat die de wet overtreden heeft. Die persoon heeft dan de regels, die door de overheid (in dit geval de wetgevende macht) worden opgesteld om de openbare orde te handhaven en de veiligheid van personen te garanderen, gebroken. Aangezien deze persoon de goede orde heeft verstoord, zal de **maatschappij hem/haar een straf opleggen**.

Als iemand bij dat misdrijf schade heeft geleden en er dus slachtoffer van is, kan die zich **burgerlijke partij** stellen en een **schadevergoeding** vragen. De burgerlijke partij moet die schade zelf aantonen en bewijzen dat de tegenpartij daarvoor aansprakelijk is.

Op die manier wordt de burgerlijke procedure betrokken in de strafrechtelijke procedure. Aangezien er niet door elk misdrijf een slachtoffer is, zal er niet in elke zaak een burgerlijke partij zijn.

Verloop

Tijdens een strafrechtelijke procedure zal de rechter eerst de identiteit van de beklaagde controleren. Daarna kan hij/zij nagaan of de beklaagde weet waarom hij of zij aanwezig is en eventueel de feiten kort overlopen.

De burgerlijke partij krijgt daarna als eerste het woord. De advocaat van de burgerlijke partij toont aan dat zijn of haar cliënt schade heeft geleden bij het wanbedrijf van de beklaagde en vraagt hiervoor een schadevergoeding.

Vervolgens geeft de rechter het woord aan de procureur. De procureur geeft een overzicht van de feiten en de bewijzen en stelt vervolgens een straf voor. De procureur zal de gevraagde straf zo hoog mogelijk leggen.

De volgende die mag spreken is de advocaat van de verdediging. Die zal de rechter ofwel proberen overtuigen van de onschuld van zijn of haar cliënt, ofwel argumenten opwerpen waarom de gevraagde straf lager zou moeten zijn.

Het laatste woord is altijd bij de beklaagde.

In elke stap kan de rechter bijkomende vragen stellen. Hier neemt de rechter ook het dossier in beraad en zal hij/zij op een latere datum de uitspraak doen.

De rechter zal **drie zaken** beslissen:

1. Is de beklaagde schuldig of onschuldig?
2. Als de beklaagde schuldig wordt bevonden, doet de rechter ook uitspraak over de straf.
3. Als er een burgerlijke partij bij de zaak is, beslist de rechter ook over de schadevergoeding voor het slachtoffer.

Indien de beklaagde **verstek** geeft, wil dat zeggen dat die **niet aanwezig** is. In dat geval kan de rechter de zaak uitstellen, of oordelen zonder naar de beklaagde te luisteren. In veel gevallen is dat nadelig voor de strafmaat.

Wat kost een proces?

De kosten van een proces kunnen hoog oplopen. In principe moet de partij die in het ongelijk wordt gesteld de kosten van een procedure betalen. Soms kan de rechter ook beslissen dat elke partij een deel van de kosten betaalt. We overlopen enkele zaken waarvoor je mogelijks moet betalen als je betrokken bent bij een rechtszaak.

Dagvaarding

De meeste procedures worden ingeleid door een dagvaarding. Dat is een **officiële schriftelijke oproeping** om voor het gerecht te verschijnen. Het vermeldt waarover de zaak gaat en waar de zaak behandeld zal worden. Afhankelijk van het soort zaak zal de dagvaarding op verzoek van een particulier/onderneming of van het Openbaar Ministerie gebeuren. Een partij krijgt een dagvaarding van de gerechtsdeurwaarder. De kost ligt gemiddeld **tussen de 150 en de 300 euro**.

Rolrecht

De betaling van rolrecht is een belasting aan de staat op het feit dat een zaak op **de rol van een rechtbank** wordt ingeschreven. Deze tarieven zijn wettelijk bepaald:

- Vrederecht en Politierechtbank: **50 euro**
- Rechtbank van eerste aanleg en Ondernemingsrechtbank: **165 euro**
- Hof van Beroep: **400 euro**
- Hof van Cassatie: **650 euro**

Advocaat

Als je je zaak laat behandelen door een advocaat, zal je het ereloon van de advocaat moeten betalen. Elke partij betaalt de kosten van hun advocaat. Wordt er effectief een procedure opgestart, dan kan je via een **rechtsplegingsvergoeding** een deel van de advocatenkosten terugvragen. Een rechtsplegingsvergoeding is een vergoeding die de verliezende partij aan de winnende partij moet betalen.

Op het ereloon van een advocaat staat **geen vast tarief**. De advocaat mag dat zelf bepalen en prijzen kunnen dus erg verschillen naargelang de zaak, de ervaring van de advocaat en de geleverde prestaties. Meestal liggen de prijzen **tussen de 100 en 150 euro per uur**.

Indien iemand een te laag inkomen en vermogen heeft om een advocaat te betalen, kan die persoon beroep doen op de **juridische tweedelijnsbijstand** (pro deo advocaat). Afhankelijk van je inkomen krijg je dan volledig of gedeeltelijk kosteloze juridische bijstand, betaald door de overheid. Je kan naar het Bureau voor Juridische Bijstand gaan en zij zullen je dan een advocaat toewijzen, of rechtstreeks naar een advocaat gaan en vragen of die je zaak als *pro deo* wil aannemen.

Deskundigen en getuigen

Als de rechtbank een deskundigenonderzoek of getuigenverhoor oplegt, zal de partij die daar het meeste voordeel bij heeft die kosten moeten voorschieten.

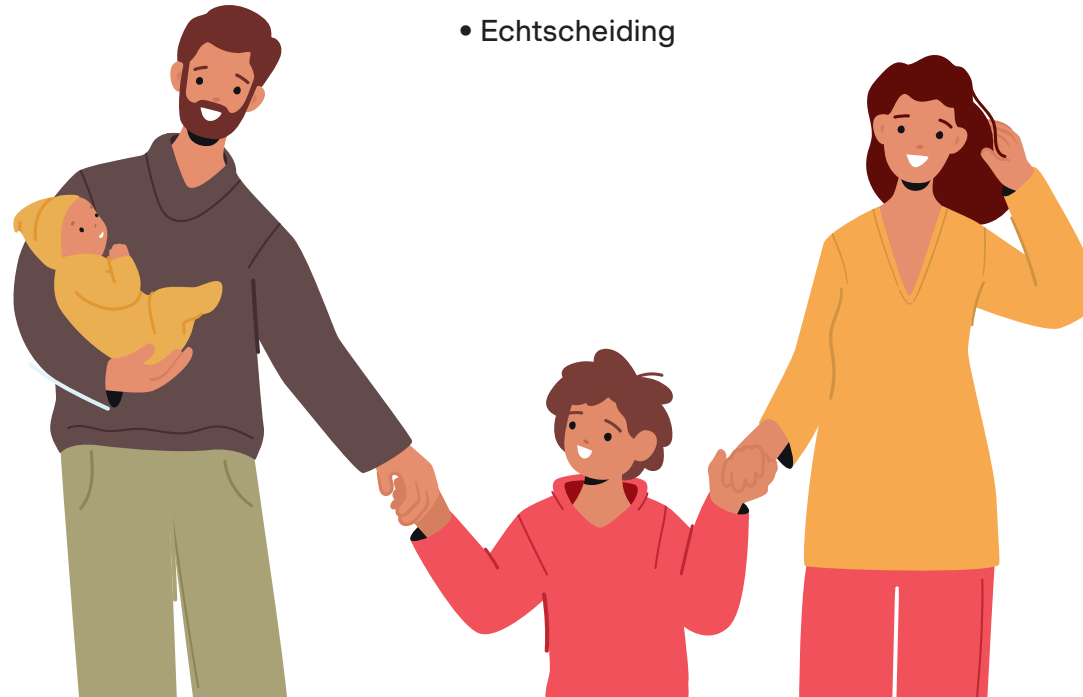
Bemiddeling

Er is ook een manier om een conflict of geschil buiten de rechtbank op te lossen. De bemiddeling is een **onderhandeling** waarbij de betrokken partijen samen een **oplossing** zoeken. Bemiddeling is zo vaak een constructievere en vreedzamere oplossing.

De procedure is **snel, eenvoudig** en veel **goedkoper** dan een rechtszaak. Bemiddeling is niet volledig gratis. Er moet wel een vergoeding betaald worden voor de diensten en de kosten van een professioneel bemiddelaar, die de partijen bijstaat in de bemiddeling.

Enkele voorbeelden van geschillen waarin bemiddeld kan worden:

- Burenruzies
- Conflicten tussen huurders en verhuurders
- Schadevergoedingen
- Alimentatiegeld
- Hoederecht over kinderen
- Echtscheiding

Deel 5 Schuld en straf

Misdrijven

Een misdrijf wordt gedefinieerd als elke handeling of verzuim die door de wet bestraft kan worden. Met andere woorden, het betreft een **handeling die wettelijk verboden** is en waarvoor een straf opgelegd kan worden. Het plegen van een strafbare handeling valt onder de noemer 'doen', terwijl het nalaten van een handeling, zoals het niet verlenen van hulp aan een persoon in nood, beschouwd wordt als strafbare nalatigheid.

De wetgever heeft de misdrijven ingedeeld in drie categorieën: **overtredingen**, **wanbedrijven** en **misdaden**. Dit onderscheid is gebaseerd op de aard van de mogelijke straf die aan het misdrijf is gekoppeld. Door naar de maximale straf voor een specifiek misdrijf, die door de wetgever is vastgesteld te kijken, kan men bepalen onder welke categorie het valt en naar welke rechtbank de zaak zal doorverwezen worden.

	Overtreding	Wanbedrijf	Misdaad
Wat?	Politiestraf = lichtste categorie	Correctionele straf	Criminele straf = zwaarste categorie
Hoofdstraf?	<ul style="list-style-type: none"> • Gevangenisstraf 1 tot 7 dagen • Geldboete maximum €25 • Werkstraf 20-45u • Elektronisch toezicht maximum 7 dagen	<ul style="list-style-type: none"> • Gevangenisstraf 8 dagen tot 5 jaar • Geldboete minimum €26 • Werkstraf minimum 46u, maximum 300u • Elektronisch toezicht minimum 8 dagen	<ul style="list-style-type: none"> • Gevangenisstraf minimum 5 jaar • Geldboete minimum €26
Rechtbank?	Politierechtbank	Correctionele rechtbank	Hof van Assisen
Voorbeelden	Nachtlawaai, openbaar dronkenschap, verkeersovertredingen, vernieling van andermans eigendom	Diefstal, misbruik van vertrouwen, oplichting, slagen en verwondingen	Moord, doodslag en foltering

Verzachtende en verzwarende omstandigheden

Soms kunnen er verzachtende of verzwarende omstandigheden van toepassing zijn. Dat zijn **individuele omstandigheden** die in rekening worden gebracht bij het **bepalen van een straf** en die kunnen leiden tot een **mildere of zwaardere strafmaat**. De verzwarende omstandigheden zijn wettelijk vastgelegd. Over de verzachtende omstandigheden kan de rechter zelf oordelen.

Voorbeelden

Verzachtende omstandigheden	Verzwarende omstandigheden
<ul style="list-style-type: none"> • Het milieu waarin de dader is opgegroeid • Eventuele feiten die het slachtoffer in het verleden ten aanzien van de dader heeft gepleegd • Het feit dat de dader nooit eerder met het gerecht in aanraking is gekomen	<ul style="list-style-type: none"> • Arbeidsongeschiktheid van het slachtoffer • Slagen en verwondingen met de dood tot gevolg, een minderjarig of kwetsbaar slachtoffer • Voorbedachte rade

Als er verzachtende omstandigheden van toepassing zijn, kan een misdaad **gecorrectionaliseerd** worden, of een wanbedrijf **gecontraventionaliseerd**. Dat wil zeggen dat de strafmaat in die mate verminderd wordt, dat een misdaad voor de correctionele rechtbank in plaats van voor het Hof van Assisen wordt gebracht, of een wanbedrijf voor de politierechtbank in plaats van voor de correctionele rechtbank. De grote voordelen van de mogelijkheid tot correctionaliseren zijn het ontlasten van het Hof van Assisen en het feit dat tegen een uitspraak in de correctionele rechtbank beroep mogelijk is, terwijl dit in het Hof van Assisen niet kan.

Persmisdrijven en politieke misdrijven

Naast misdaden behandelt het Hof van Assisen ook persmisdrijven en politieke misdrijven.

We hebben het over **persmisdrijven** wanneer ideeën of meningen, die in strijd zijn met de wet, verspreid worden via gedrukte media of vergelijkbare methoden, dus wanneer deze uitingen daadwerkelijk openbaar worden gemaakt. Persmisdrijven vormen dus eigenlijk de grens met vrijheid van meningsuiting en drukpersvrijheid. In het geval van persmisdrijven kan het gaan over racisme, xenofobie, negationisme, haat voor religieuze overtuigingen, levensbeschouwingen of seksuele oriëntaties, ...

Politieke misdrijven zijn dan weer misdaden met als doel de werking van de instellingen van het land rechtstreeks te destabiliseren. Aangezien deze misdrijven nogal kunnen evolueren doorheen de tijd (denk aan cybercriminaliteit), bevat de wet geen formele definitie van politieke misdrijven. Voorbeelden zijn terrorisme, landverraad, spionage, collaboratie, ...

Hoofd -en bijstraffen

De straffen die we hierboven vermeldden bij de misdrijven zijn de **hoofdstraffen**. De hoofdstraffen zijn een gevangenisstraf, een werkstraf en een geldboete. De rechter kan enkel een hoofdstraf opleggen, maar kan daarnaast ook een **bijkomende straf** opleggen. Voorbeelden van bijkomende straffen zijn het ontnemen van een titel, verbod op bepaalde beroepen, verlies van eigendomsrechten of bepaalde politieke rechten, bijvoorbeeld het recht om verkozen te kunnen worden.

Voor de meeste misdrijven staat er een **minimum- en maximumstraf** in het strafwetboek. De rechter kan dan rekening houden met de ernst van de feiten, de omstandigheden, vroeger gepleegde feiten enz. om de correcte strafmaat te kiezen.

Vaak gaat de rechter ook kijken naar de **'nuttigste' straf**. Opsluiting zal iemands karakter of bedoelingen in de meeste gevallen niet veranderen. Erger nog, mensen die een gevangenisstraf hebben uitgezeten maken zich vaker opnieuw schuldig aan criminaliteit dan veroordeelden die geen gevangenisstraf kregen. Rechters gaan dus vaak op zoek naar een straf die de veroordeelde iets bijleert of laat inzien, terwijl die ondertussen iets kan terugdoen voor de maatschappij. De werkstraf is daarvan een goed voorbeeld.

Opsluiting

Het primaire doel van de gevangenis is de **veiligheid van de maatschappij**. Daarnaast is het de bedoeling dat je in de gevangenis leert hoe je het anders kan aanpakken en dat je daar vooral niet opnieuw terecht komt. Maar zoals hierboven vermeld, maken mensen zich na een gevangenisstraf vaak opnieuw schuldig aan criminaliteit. Re-integratie in de maatschappij na een periode van vrijheidsberoving blijkt enorm moeilijk. Ex-gedetineerden zijn bij terugkomst vaak vervreemd van vrienden en familie. Daarnaast is de opvolging zowel in als na de gevangenis onvoldoende.

De grootste oorzaak waarom het in de gevangenissen niet goed loopt is het feit dat ze overvol zitten en dat er te weinig personeel is. Om die reden werden gevangenisstraffen van minder dan drie jaar vaak niet uitgevoerd. Maar dit is niet langer het geval en ook kortere gevangenisstraffen worden nu minstens gedeeltelijk effectief uitgevoerd.

Een andere oplossing voor de overbevolking van de gevangenissen is de **voorwaardelijke invrijheidsstelling**. In dat geval zit je je straf uit buiten de gevangenis, bijvoorbeeld met een enkelband. Op die manier weet justitie altijd waar je bent en kan je niet vrij rondlopen. Als je in de gevangenis goed gedrag vertoont, kan je ook voorlopig in vrijheid worden gesteld. Dan moet je je aan bepaalde voorwaarden houden om te voorkomen dat je toch terug naar de gevangenis moet.

Naast de gevangenisstraf is er ook nog de **internering**. Mensen die een psychische ziekte of mentale beperking hebben en een misdrijf hebben gepleegd, worden geïnterneerd en moeten naar een gesloten psychiatrische instelling.

Geldboete

Wanneer iemand wordt veroordeeld tot de betaling van een geldboete, wil dat zeggen dat je een bepaalde **som moet betalen aan de staat**. De rechter zal bepalen hoeveel je moet betalen. Dat bedrag moet je dan vermenigvuldigen met de **'opdecienen'**, momenteel is dat 8. Die opdecienen moeten ervoor zorgen dat geldboetes mee evolueren met prijsstijgingen in de maatschappij zonder dat het strafwetboek aangepast moet worden. De rechter zal ook een **vervangende gevangenisstraf** bepalen, voor het geval dat je de geldboete niet betaalt.

Werkstraf

Als je een werkstraf opgelegd krijgt, moet je minstens 20 uur en maximum 300 uur gratis **werken voor de gemeenschap** binnen de 12 maanden na de veroordeling. De rechter zal ook altijd een **vervangende gevangenisstraf of geldboete** uitspreken als de werkstraf niet wordt uitgevoerd. Er zal aan de beklaagde altijd gevraagd worden of die akkoord is met het uitvoeren van een werkstraf, anders zou dat slavernij zijn.

Uitstel en opschorting

De rechter kan ook **opschorting of uitstel** verlenen van een straf. In geval van opschorting wordt de beklaagde wel schuldig geacht, maar wordt nog geen straf uitgesproken. Ook bij uitstel wordt de beklaagde schuldig geacht en hier wordt ook al een straf uitgesproken. Wanneer de beklaagde geen nieuwe feiten pleegt, dient deze echter niet effectief uitgevoerd te worden. In beide gevallen wordt een termijn opgelegd van 5 jaar.

Zowel aan de opschorting als aan het uitstel kan de rechter **probatievoorwaarden** koppelen. Dat zijn bepaalde voorwaarden die tijdens de proefperiode moeten worden nageleefd. Naast het niet plegen van nieuwe misdrijven, is er een hele waaier aan mogelijke probatievoorwaarden: verplichte ontwenningsskuur, geen drugs of alcohol gebruiken, het volgen van een cursus, vast werk of een vaste woonplaats vinden en houden, medische of psychiatrische begeleiding volgen, verbod om bepaalde plaatsen te bezoeken, ... De beklaagde zal steeds met de voorwaarden akkoord moeten gaan.

Justitiehuizen

Justitiehuizen bieden diensten aan zowel daders als slachtoffers van misdrijven. Ze hebben een aantal kerntaken waaronder burgers informeren, slachtoffers bijstaan en daders begeleiden bij hun strafuitvoering. In totaal zijn er in België 28 justitiehuizen. Justitiehuizen spelen een enorm belangrijke rol bij het bevorderen van een meer menselijke en effectieve aanpak van criminaliteit en strafrecht.

We bekijken enkele van hun activiteiten:

BEMIDDELING:

met behulp van een justitie-assistent wordt de communicatie tussen dader en slachtoffer op gang gebracht om zo tot een overeenkomst te komen.

SLACHTOFFER-HULP:

justitiehuizen staan in voor de hulpverlening aan slachtoffers na de interventie door de hulpdiensten. Het kan gaan over het verstrekken van informatie over hun rechten, begeleiding bij juridische procedures en emotionele ondersteuning na een traumatische ervaring.

EERSTELIJNS-WERKING:

voor een eerste gesprek kunnen burgers terecht bij een justitie-assistent in een justitiehuis.

TOEZICHT ALTERNATIEVE STRAFFEN:

daders die door de rechter veroordeeld worden tot een alternatieve straf, zoals een werkstraf of elektronisch toezicht, krijgen begeleiding in justitiehuizen.

MAATSCHAPPELIJK ONDERZOEK:

op vraag van de rechtbank volgen justitiehuizen daders op, om recidive te voorkomen. De justitie-assistent verzamelt en deelt informatie aan de bevoegde overheid, zodat een gepaste beslissing genomen kan worden. Een voorbeeld hiervan is wanneer probatievoorwaarden worden opgelegd.

RE-INTEGRATIE:

veroordeelden die zijn vrijgelaten uit de gevangenis worden in justitiehuizen begeleid bij hun re-integratie in de samenleving. Dit kan gaan over het vinden van werk, huisvesting, het aanpakken van verslavingsproblemen of opnieuw contacten leggen met vrienden en familie.

Minderjarigen

Als een minderjarige een onrechtmatige daad veroorzaakt, zijn zijn of haar ouders aansprakelijk. De minderjarige kan echter ook zelf aansprakelijk gesteld worden als hij of zij **schuldbekwaam** is. Dat wil zeggen dat de minderjarige zich bewust is van het onrechtmatig karakter van de schadeverwekkende handeling. Vooral de fysieke en intellectuele ontwikkeling en de leeftijd van de minderjarige zullen hierbij een rol spelen.

In het geval dat de minderjarige aansprakelijk is, spreken we niet over een 'misdrijf', maar over een '**als misdrijf omschreven feit**'. De reactie van de rechter is ook geen 'straf', maar een '**maatregel**'.

Een minderjarige komt niet voor de gewone rechter, maar voor de **jeugdrechter**. Die zal vragen aan de **sociale dienst** om de situatie van de minderjarige te onderzoeken om een gegronde beslissing te nemen. De jeugdrechter probeert alle partijen zo goed mogelijk verder te helpen, zowel de minderjarige als de ouders en de maatschappij. Een maatregel kan bestaan uit een opmerking, begeleiding bij het gezin, een vergoeding, vrijwilligerswerk of het verblijf in een pleeggezin, een open tehuis of een psychiatrische instelling. Vanaf 14 jaar kan de rechter de minderjarige ook naar een gesloten instelling sturen.

Minderjarigen die tussen 16 en 18 jaar een ernstig misdrijf plegen kunnen '**uit handen gegeven worden**'. Nadat verschillende maatregelen zijn genomen en een psychiatrisch verslag is opgemaakt, kan de minderjarige toch terechtkomen bij de rechtbank voor volwassenen en geen aangepaste behandeling krijgen.

Woordenlijst

Bemiddeling

Een snelle, eenvoudige onderhandeling waarbij de betrokken partijen samen een oplossing zoeken buiten de rechtbank.

Burgerlijke partij

In een strafrechtelijke procedure kan iemand die slachtoffer is bij een misdrijf en er schade bij heeft geleden zich burgerlijke partij stellen om zo een schadevergoeding te bekomen.

Burgerlijke procedure

Geschil tussen partijen over burgerlijke rechten. Opgestart door de eiser tegen de verweerder. Het kan gaan over werknemers en werkgevers, echtgenoten, burens- of familieruzies.

Dagvaarding

Officiële schriftelijke oproeping om voor het gerecht te verschijnen.

Decreet

Regels die gelden in een gemeenschap of een gewest over hun specifieke bevoegdheden.

Fundamentele rechten

Rechten die inherent zijn aan alle individuen en die essentieel zijn voor hun vrijheid, waardigheid en gelijkheid.

Grondrechten

Fundamentele rechten die zijn vastgelegd in de grondwet van een land. De term wordt dus in nationale context gebruikt. Ze zijn van toepassing op alle burgers binnen dat land.

Grondwet

Tekst die bepaalt wat België is, hoe het land politiek en administratief wordt georganiseerd en wie er wat doet.

Justitiehuis

Justitie-assistenten in justitiehuisen hebben een aantal kerntaken waaronder burgers informeren, slachtoffers bijstaan en daders begeleiden bij hun strafuitvoering.

Mensenrechten

Universele rechten die nageleefd moeten worden door alle landen en regeringen, ongeacht de interne wetgevingen. Ze zijn vastgelegd in internationale verdragen en verklaringen, zoals het UVRM en EVRM.

Openbaarheid van het gerecht

Belangrijk principe dat burgers het recht geeft om informatie van de overheid te kennen. De openbaarheid garandeert de transparantie van justitie. Die transparantie moet ervoor zorgen dat processen op een eerlijke en correcte manier verlopen.

Opschorting

De beklaagde wordt schuldig geacht, maar er wordt geen straf uitgesproken. Als de veroordeelde binnen de 5 jaar toch opnieuw veroordeeld wordt, zal er een straf uitgesproken worden.

Ordonnantie

Regels die gelden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Privaat recht

Regelt de rechten en plichten tussen burgers onderling, tussen burgers en bedrijven en tussen bedrijven onderling.

Probatievoorwaarden

Kunnen zowel aan opschorting als aan uitstel worden gekoppeld. Bepaalde voorwaarden die tijdens de proefperiode nagekomen moeten worden.

Publiek recht

Regelt de rechten en plichten tussen de burgers en de overheid en regelt hoe de overheid georganiseerd wordt.

Rechtszekerheid

Individuele en entiteiten kunnen vertrouwen op een stabiel en voorspelbaar juridisch systeem. Wetten en regels zijn duidelijk geformuleerd en worden consistent toegepast.

Recidive

Een persoon die al eerder werd veroordeeld die opnieuw strafbare feiten pleegt.

Reglement

Regels die worden uitgevaardigd op het niveau van provincies en gemeenten en van toepassing zijn op dat grondgebied.

Scheiding der machten

Onderlinge controle tussen de wetgevende, rechterlijke en uitvoerende macht. Om te voorkomen dat één persoon of instelling te veel macht heeft.

Strafrechtelijke procedure

Een persoon moet op vraag van de maatschappij voor de rechtbank komen omdat die de wet heeft overtreden. De maatschappij wordt vertegenwoordigd door het Openbaar ministerie. De persoon die voor de rechtbank moet komen is de beklaagde of beschuldigde.

Uitstel

De beklaagde wordt schuldig geacht en er wordt een straf uitgesproken. Deze dient niet effectief uitgevoerd te worden, voor zover er nadien geen nieuwe feiten worden gepleegd gedurende een termijn van 5 jaar.

